

URSS'ko kultura soka-tiran

Olaberria'tar Ildefontxo

—Arantzazu'koa—

Errusi'ko kultur-bizitza dardaran dugu, burruka-dardaran. Beti talo ta esnea jan da jan, gertatu oi dana: zenbait idazle ta ertilarri errusitar nazkatu egin zaizkigula. Zertaz nazkatu? Gosarian, bazkarian da afarian jatera beartuak dauden talo ta esne ortaz. Ta bitan zartatu errusitar kulturgilleak: talo ta esnea mauka-mauka —nik umetan bezela— sartzen dutenak eta ortaz leporaiño eginda daudenak. Garbiago esan: «lengoak» eta «orain-goak». Garbiago oraindik? («Antiguos» y «modernos». (Bada ez bada parentesiaz gorde ditut...))

«Lengoak» stalindarrak dituzu, estetika-arazoan Alde edo Partidua-

ren irakatsiei ta dogmai itxu-itxuan, zearo itsatsi zaizkienak. Talo ta esnezale porrokatuak. «Oraingoak» alako ezin-egon urduri bat sentitzen dute, arkakosoz josita baleude edo... Ez dakit ba... Egi-miñak gogoa karraskatzen die ta erdi-zorian daude. Lertu bear bat! Kateak eten nairik dabiltz. Etzaizkio Partiduari aurkez-aurke muturrean jarriko, kal kan asiko —bixtan baitago ori kirtenkeri aparta litzakela—, baiña ez daude ezpaiñak josita egotekotan e r e . Partiduaren atzaparretatik igeska dabiltz, itto egiten baitie arkerti-atsak barnean ernetzen dien indar bero, ahal kreatzaille ori. Artixtak askatasuna derrigor bear du zer-

bait tajuzkoa sortuko badu. Askatasuna ezik laguntza ere bai. Errusitar ertilariei etzaie bear bada laguntzarik falta, baiña ze laguntza? Gezurra, ziria sartzeko laguntza. Batzuk bapo erantzuten diote laguntza oni. Beste batzuk... ortzak erakusten dizkiote. Ez baitira guztiak, naiz Errusi'n izan, gezurraren morroitzarako jaio. Ezetz! «Ecriv, c'est livrer» Mauriac'ek zion ura errusitar «oraingoentzat» egi baledi... Ez, oentzat idaztea ez da askatzea, sufritzea, lertu hearra aundiagotzea baiño.

URSS'ko erri-eritzia —burruka, soka-tira au dala-ta— gori-gori, ernai dago. Eguneroko orrietan eta batez ere literatura-aldizkarietan gordin asko eman oi zaio burruka onen giro zitala. Agintariek ez dute oraindaiño auzi ontan sudurra sartu, naiz stalindarrek karraxi pran-ko atera. Oen buru dan B. Koltxetob'ek, erdipurdikako idazle baiña polemikan oso bizkorra bera, bere arerioak Partiduaren areriotzat jotzen ditu. Berak ezarri zuen «Ogoniok» errebixtan: «Zikoniak igarotzen diranean» zine onen egilleak («oraingoak») erti burgesari lotu zaizkio ta Sartaldea gurtu dute».

Ilya Ehrenbourg'ek Txexjob'engana jotzen du.

Ilya Ehrenbourg, «lengoen» eraso latzak geien bizkarreratzen dituer

gizon jatorra. Ez da okiltzen. Bizar-duna, beetik gora jastendanetakoa baita. Gizon. 1959'an, Txexjob'i buruz, lan sonatu bat argitaratu zuen. Literatura ta ertiaren askatasunaren aldeko oi uasarta. Txexjob da gaurko gaztediarentzat Koltxetob'en antipoda edo anka-ankakoa, ainbeste urteak zear Errusi'ko kultur-bizitza antzutu duen konformismu orren areriorik zorrotzena. Bai, Txexjob. Azalez oso zuhur, arrunt; mamiz lirismu apalekoa, gizona gizon denez interesdun zaiona ta ez alako edo onelako ideolojiaren jabe dala-ko. Ona Txexjob.

«Nouvelle vague» literaturan.

Alare, naiz eta stalindarrek oiuka eztarria urratu, «olatu edo baga berri» onek aurrera diardu bere biziko zarrapastadan zambuluka, gero ta bortitzago. Nagusituko ote?

Orain dala denbora pittin Kazakob'ek, «oraingoen» arteko gizon argitsuenetakoa bera, ipui-xorta gozo, zoragarri bat argitaratu du. Kazakob Txexjob'en irudi bizi, ixpillu agertu zaigu lan ortan. Antxe ikus ditzazkegu literatura politikapetik askatzeko Kazakob'ek egiñiko leren, egiñalak. Gai arruntak, erre-xak, betikoak bertan erabilliak: barkadadearen zuloa, izadi edo naturaleza ioriak ateratzen digun aaaa! arrigarri, luzea..., maitasun - kilimaren goxo..., eriotz-zirrara bel-

tza... Ta au dana aparrik gabe, apal-apal, bero-bero, muxu bat bezelaxe emana. Txexjob'ek oi zuen eran.

Ez uste gaurko sobiets-erriak gai oek baztertu dituenik. Gizatiar den oro maiteki, atsegiñez jasotzen du. Ta gero ta apalago jaso ere. Nazkatu baita talo ta esneaz..., stalin-darren gezur polittaz. Orain Olga Bergholz, Biktor Nekrassob, B. Solukhin, Bera Panoba, A. Kuznetsob, G. Baklanob eta onelamoduzkoak ditu maiteen erriak, oiek bai dute egia merke saltzen, lirismu xoragarria ixurtzen, barnea, biotza biguin, xamur asko ukitzen... Gizona beti gizon, esan oi da. Bai, biotza beti biotz, baita errusitarrena ere.

Oraingo idazleak parre egiten dute lasai zenbait zensore zorrotz eta ipurterreen lepotik, «beti arpegia gogor, irripar-loretxo bat bederen ezpaitan loratzeko gauza ez diran gizon» oien lepotik, alegia. Bapo egiña!

Ez azzeta ez gizandi.

Stalindarren literaturak ozki egiten dio gaurko sobiets gaztediari. Oni batez ere. Literatura makurra baita, optimismu zuriz, gezurrez jantzia. Irakurleari Parabisu berri batean bizi dala sinets-arazi nai dio. Zozoa! Ez ote daki erriak, goiko aulkien aldamenean etzanda zenbat patrikai azkureka ari diran Gober-

nuaren morroi oiek baiño askoz obe-toago, nun bizi dan bera? Ez ote daki errusitar erri xak parabisu ori ametsetako ta zenbait idazleen irabaz-biderako bapo dagoela, ez, ordea, bere mixeri gorria leuntzeko? Orixe bai dakiala. Erria ez da zenbaitek uste duten bezain tontoa. Bai zera! Orregatik esan zuen ez dakit nork: «Vox populi, vox Dei», erri-abotsa, Jainko-abotsa. Ao-berokeri bat dala? Ez diot ezetzik. Baiña, egi-erdi bada ere, az da asko?

Ametsetan ari ez naizela probatzeke ta orain arte esan dudanen ezaugarritzat, Mosku'ko «Literatura-Gaztara» zuzendutako eskutiz bat emango dut orain. Bertan ageri danez eta geok dakigunez, auxe aurreratu dezakegu argi ta garbi: errusitar irakurleak, erriak, idazle-ari goiko jauntxoak eskatzen dioten kontrakoa eskatzen diola. Au da, gizonaren *egia*, erriaren irudi garbia, gandu-gabea. Ta stalindarrek ez damaiotela. Geiago? Komunismua, kapitalismua bezelaxe, batzuk gizentzeko ta besteak flakatzeko asmakizun jatorra dala... Ta orain eskutizaren zati bat:

«Langilleen adorea ta kemena, noski... Ikusi egin bear omen da langillen bizi-modu zintzoa, aberzaletasuna... Au duzu liburuek bein da berriz astintzen duten zori-oneko leloa. Egia balitz, gaitzerdi. Sarritan naastu naiz Sartalde-Siberia'ko jentillajearekin, Kuznetskaia'ko

azero-fabriketako langilleekin. Entzun ere bai ernai asko, buru-belarriak ipiñiaz, zer zioten. Ango lanaz zearo nazkatuta omen zeunden: izerdi asko ta txanpon gutxi, noski. Ona gizon oien aberri sozia-listaganako jaiera, begitartea».

Au idazten zuen neskatx idealistari trixtura zerion, desilusio berdea:

«Bazter guzietan nerekoitasun itxia, «ni» ta... kitto. Bata bestea-ren bildur gera. Gaiztakeria arkitzen dut nunai ta ajolagabekeri izurgaria ikusten»...

Orduan, komunismuak ez digu gizona aldatu ta obeagotu? Ba, ba, ba... Inñundik ere gizonok oso ase-gaitzak izan bear dugu... Nik uste.

Ba-dut beste eskutitz bat ere, zorrotzagoa oraindik lengoa baiño. Bereak eta bost bero-bero kantatzen dituena. Luzegi litzake emen ematea. Azken-lerroan, bere seiñak ezartzean, auxe dio: «edozein kaleko edozein etxean». Esan naiez: nik diotana ez diot nik bakarrik; gaurko Errusi'n ia ezin ittoa den erri-abotsa, oiua da.

Bai, sobiets «angry men», gizon amorratuen abotsa. Ume gaizki eziak bailiran erabilliak izateaz nazkatuta omen daude; okerrago: nazkatuta. Sekulako lanak egin ondoren, ametsa saritzat. Ta gizon ok orru dagite, orru bildurgarri. Ta gazteek ere orru. Bizitzaren ederra ta gozoa noiz txukatu ahal izango zai dauden gazteen amorru gorria.

Bildurgarria au are. Omorru orren dardara B. Obetxkin'ek «Nobi Mir» aldizkarian argitaratu duen lan batean zear entzun dezakegu. Gordin, ausart emana. Bi anai gazte, bata Partidukoa ta bestea «aldi kementsua» joan zala diona, aurrez-aurre jartzen ditu bertan. Ona alkar-izketa batzuen pixua:

Zina'k: (Nikolai'ren emaztea). — «Egia da. Naikoa ta geiegi sufrittu dute gure lenagokoek orain sikera bizitz errezago bat eraman dezagun. Beti sufrimentuak, miñak, mixeria... Zer da au? Noiz bukatu bear du egoera tamal onek? Bost urte bete arte Siberia'ko basoetan ibillia nauzu otsoa banintz. Aski dut. Ta gazte guziak berdin dire. Egi zaleak».

Nikolai'k: (bere anairi).—«Jakiña, iri etzaizkik atsegin ni ikustera datozen tipoak. Nere antzekoak diralako: «ez aszeta ez gizandi». Neri, ordea, barreraiño sartzen zaizkidak. Bizitzen dakitelako. Ta nik ez diat besteak baiño kirtenago izan nai. Bein bakarrik bizi gaituk... Zina'k arrazoi dik. Ikus ditzagun gauzak aurrez-aurre, bidezko danez. Ere in zana biltzeko ordua duk».

Bai, ba-da ordua..., alegia, ainbeste izerditan ereiña parrez ta algaraz biltzeko, ako ura egi biur-

tuaz: «Qui seminant in lacrimis, in exultatione metent». Ba-da ordua... kafe-esne-zopak probatzeko. Beti talo ta esnea ala?

Nikolai'k.—«Probintzietara ea zergatik joan nai ez detan galdetzen didak. Ba... «erriruntz bira edo aldi kementsu ori» aizeak eramán dualakoan nagoelako. Alaxe duk eta. Ori bai, bidal nindezaketen errixka batera, baiña... zertara? Koljoktsetan animala bihurturik lau ankan asi diran batzuek gora begira jartzera? To! Or konpon! Nik naiago diat urian gelditu. Apika ik us-teko duk oso errex egingo zitzaidakela unibersidade - ikasketak kasketan sartzea... Baiña ez al dakik zenbat eta zenbat sufrittu dutan txikitandik? Nere, nere ortz-agiñez atera nian gaur daukadana».

Ez, Nikolai ez dago ain gustora. Amorrázita! Ta Nikolai asko dauzka gaurko Errusi'k. Lan ontan zear «nazka» itza bein da bider entzundugu, «nazkatu», «amorratu», «leporaiño egon», tab. Ez ustet nik asmatu ditudanik. Nere lana itzul-keta lasai bat besterik ez baita.

Zinema eta teatro zerbait

Zinema ta Antzerkia ere ikutuzteko asmoa nuen. Baiña luze dijoakit. Azken urte auetan errusitar zinegillleek ez omen dituzte,

len bezala, marmolezko gizonak sortzen; bizitzara, aragizko bizitzara jetxi omen dira, errealdadea zartarikatuaz. Ala obe. Oraindik orain geien kritikatuako zinea Urussebski'ren «Eskutitz bidali gabea» da. Gizona izadiaren, naturaleza ikaragarriaren aurrean zutitzen du. Jakiña, gizona kaxkar gelditzen da, ume. Ta au ez da errusitar agintariek eta jakintsuek predikatzen dutena. Arroak dira oso, ogeigarren gizaldi arro onen sostengu ta zimenduak berak. Urussebski'k apaltasuna, aziña azaldu du. Batzuk —«oraingoek», noski— txaloz goratu dute. Ta besteek... muzinka, muzinka ari.

Teatroa'k etorkizun zailxoagoa ikusten du. Stalin'en denboran dramagille guziak «tesis-lanak» egitera beartuak izan ziran. Lan aietan Ona (Partiduko sekretarioa, Partidu-zalea edo...) beti Gaitza-ren garaille genun. Esan bearrik ez Gaitza konserbadoreak, burgestoak, zelatariak zirala. Orain ere ez dago aurrerago jotzerik. Garbi esan, *errealismu sozialista* (nola esan au euskera errexean?...) auxe duzu: sobiets-gizartean sortzen diran sokatirak eta burrukak txurizkatu, ixildu ta itxurazko mundu eder batean problema ta korapillo danak dotore askatu. Ona gaurko errusitar egilleek daukaten egin-bear jatorra...

Bai, Nikolai, erein zana biltzeko ordua duk!...